

Munich Personal RePEc Archive

International business activity in Greece in the euro era: Competitiveness and extroversion

Bitzenis, Aristidis and Vlachos, Vasileios

University of Macedonia

2014

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/120885/>
MPRA Paper No. 120885, posted 11 Jun 2024 13:41 UTC

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/278022174>

Διεθνής επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα την εποχή του ευρώ: Ανταγωνιστικότητα και εξωστρέφεια

Chapter · December 2014

DOI: 10.5281/zenodo.7766615

CITATIONS

0

READS

280

2 authors:

Vasileios A. Vlachos

International Hellenic University

94 PUBLICATIONS 561 CITATIONS

SEE PROFILE

Aristidis P. Bitzenis

University of Macedonia

197 PUBLICATIONS 1,526 CITATIONS

SEE PROFILE

Η ιστοσελίδα χρησιμοποιεί cookies για να είναι εφικτή η λειτουργική περιήγησή σας. Με την χρήση της αποδέχεστε την χρήση των cookies. [Περισσότερα](#) - [OK](#)

[Σύνδεση / Εγγραφή](#) [Επιθυμητά](#) [Το καλάθι μου 0](#)

[Αρχική](#) [Το Βιβλιοπωλείο μας](#) [Βοήθεια για την ιστοσελίδα](#) [Επικοινωνία](#)

[Αναζήτηση με λέξεις του τίτλου](#)

Σύνθετη Αναζήτηση

[Βίος και Πολιτεία](#) [Κατά τόλλα](#) [Σελιδοδείκτης](#)
[Θεματικός Χάρτης](#) [Θεματικές Προτάσεις](#) [Επιλογές Αναγνωστήων](#)

Από τα πιο δημοφιλή βιβλία σε τιμές -50% έως -85% | Τα βιβλία του τριμήνου σε τιμές -50% | Παιδικά και Εφηβικά βιβλία ανά ηλικίες [Περιοδικά](#) | [Μουσικά CD](#)
-20%, -25%, -30% έως -85% χαμηλότερες τιμές σε 150.000 τίτλους - Δωρεάν αποστολή και αντικαταβολή για αγορές πάνω από 30 € - 24 άτοκες δόσεις (με πιστωτική κάρτα)

Πλοήγηση

Θεματική ενότητα

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Θεματική κατηγορία

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Υποκατηγορία

[Όλες οι υποκατηγορίες]

[Μετάβαση](#)

Σύνδεσμοι

[Αναζήτηση Σχολικών Βιβλίων και Βιβλίων εκμάθησης ξένων γλωσσών](#)

[Επιλογή Παιδικών και Εφηβικών βιβλίων](#)

[Bookpress.gr: 31 μυσιστορήματα για ένα ξανακερδισμένο καλοκαίρι](#)

[Bookpress.gr: 15 ξεχωριστά αστυνομικά μυθιστορήματα](#)

Προσφορές

[Περισσότερα](#)

ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΑΝΕΜΕΛΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ ΤΩΝ ΝΕΦΩΝ
PRETOR-PINNEY GAVIN
€22.31 **€4.46**
(-80%)
Κερδίζετε €17.85

ΓΙΑΤΙ ΣΕ ΜΕΝΑ, ΓΙΑΤΙ ΑΥΤΟ, ΓΙΑΤΙ ΤΩΡΑ
NORWOOD ROBIN
€14.07 **€5.63**
(-60%)
Κερδίζετε €8.44

Βίος και Πολιτεία

[Περισσότερα](#)

Αντώνης Παπαθεοδούλου: Αυτό το βιβλίο είναι το Holy Grail των θαυμαστών της.

Ο Αντώνης Παπαθεοδούλου έχει γράψει δεκάδες παιδικά βιβλία, όπως Ο ροπατόκος των λέξεων, Η πόλη που έβιασε τον πόλεμο, Οι καλοί και οι κακοί περατές, ...

Κατά τ' άλλα ...

[Περισσότερα](#)

Πέρα από τη βιβρίνα του βιβλιοπωλείου

Σελιδοδείκτης

[Περισσότερα](#)

Julian Barnes: Οι χαρές της ερωτικής

Ωστόσο, το να είσαι δειλός δεν ήταν εύκολο. Το να είσαι ήρωας ήταν πολύ ευκολότερο. Αρκούσε να φανείς γενναίος μία στιγμή - όταν τραβούσες το πιστόλι,...

Βρείτε μας στο...

Ασφαλείς Συναλλαγές

ΔΟΜΕΣ, ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ

Τιμή Έκδοσης Τιμή Πολιτείας
€63.90 **€47.92** (-25%)
Κερδίζετε €15.98

- Διευκρινίσεις σχετικά με τις τιμές διάθεσης βιβλίων
- Δεν είναι διαθέσιμο αυτή τη στιγμή. Υπό την προϋπόθεση ύπαρξης αποθέματος στον εκδότη, αποστέλλεται κατά κανόνα σε 3-7 εργάσιμες μέρες.
- Διευκρινίσεις σχετικά με τους χρόνους αποστολής και παράδοσης.

Παρουσίαση

Η βαλκανική περιφέρεια και η ανατολική Ευρώπη αποτελούν συστατικό στοιχείο της οικονομίας της νέας Ευρώπης. Οι δυνάμεις της οικονομικής εννοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνουν το νέο γεωγραφικό τοπίο, στο πλαίσιο του οποίου θα κινηθούν οι δυνάμεις της παραγωγής, επαναπροσδιορίζοντας σε σημαντικό βαθμό τη δυναμική του ευρωπαϊκού κεφαλαίου. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι στην εικοσαετή πορεία αυτών των χωρών δεν είναι εύκολο να περιγραφεί με ομοιόμορφο τρόπο η πολυπλοκότητα του οικονομικού φαινομένου που έχει αναπτυχθεί. Επομένως αναζητείται η πορεία και ο ρόλος της μετάβασης στην οικονομία της αγοράς σημαντικών χωρών, όπως για παράδειγμα η Σοβιετική Ένωση, η οποία ήταν και ο πυλώνας των κεντρικά σχεδιασμένων οικονομιών. Στο πλαίσιο της ανάδρασης της οικονομίας της αγοράς θα πρέπει να κατανοήσουμε και τις προϋποθέσεις που οδήγησαν αυτές τις χώρες σε τούτο τον δρόμο. Παράλληλα, στον συγκεκριμένο τόμο καταγράφεται η σύγκριση ανάμεσα στην Ελλάδα και σε αυτές τις χώρες, από τη στιγμή που η Ελλάδα θεωρείται χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

Περιεχόμενα

Εισαγωγή (Μιλτιάδης Κήτας)
Δομές, μετασχηματισμός και οικονομική ανάπτυξη στην κεντρική και στην ανατολική Ευρώπη
Μέρος Α': Οικονομίες της ανατολικής Ευρώπης, Μακροχρόνιες στάσεις και προοπτικές
Οι μακροχρόνιες ροπές ανάπτυξης της νοτιοανατολικής Ευρώπης (1850 - 2012) (Στέργιος Μπαμπινιάδης)
Η προοπτική της ανάπτυξης στα Βαλκάνια και στην ανατολική Ευρώπη: η λογική και το θεσμικό πλαίσιο (Μιλτιάδης Κήτας)
Κανονισμός και δυναμικός
Αλληλεπίδραση μεταξύ συστημάτων και τεχνικής προόδου (Janos Kornai)
Ασάθια και πίεση για τη γένεση των κοινωνικών κανονισμών (Νίκος Φωκάς)
Θεσμικά όργανα και μετάβαση (Peter Murrell)
Μέρος Β': Η μεγάλη μετάβαση
Η μεγάλη μετάβαση της κεντρικής-ανατολικής Ευρώπης. Επιτυχία και απογοήτευση (Janos Kornai)
Εναλλακτικές απόψεις για την κοινωνική πολιτική κατά τη διάρκεια της μετάβασης (Γιάννης Μαραγκός)
Στις πηγές της μετάβασης από την ΕΣΣΔ στη ρωσική ολιγαρχία (Τάσος Κυτριανίδης)
Δομικές μεταβολές στο αγροτοοικονομικό σύστημα των χωρών της Κεντρικής-Ανατολικής Ευρώπης (Δημήτριος Κυρκιλής - Ευάγγελος Νικολαΐδης - Χαράλαμπος Οικονομίδης)
Η νέα μεγάλη μπουρζουαζία στον μετακομμουνισμό - κεντρική Ευρώπη, Ρωσία και Κίνα σε σύγκριση (Nan Szelenyi)
Ανάπτυξη σε μετάβαση: Τι ξέρουμε, τι δεν ξέρουμε και τι θα έπρεπε να μάθουμε (Nauvo F. Campos - Fabrizio Coricelli)
Μέρος Γ': Οι αδυναμίες της οικονομίας της αγοράς
Αλλαγή από το σοσιαλιστικό στο καπιταλιστικό σύστημα. Τι σημαίνει και τι όχι (Janos Kornai)
Η νοτιοανατολική Ευρώπη μετά την οικονομική κρίση: η αποτίμηση ενός υποδείγματος μετάβασης και μερικοί προβληματισμοί για το μέλλον (Γιώργος Μακρής)
Νέος σοσιαλισμός της αγοράς: μια περίπτωση αναζωογόνησης ή μια εμπνευσμένη αληθμεία; (Δημήτριος Μυλωνάκης)
Η συγκρότηση και η ανάπτυξη της οικονομίας της αγοράς και του καπιταλισμού στην κεντροανατολική και νοτιοανατολική Ευρώπη (Μιλτιάδης Κήτας)
Η αποσάθρωση της εργατικής κολεκτίβας στις ρωσικές επιχειρήσεις (Λεωνίδα Ε. Μαρουδάς)
Αλλαγή στον ΤFP, παραγωγικό κενό και πληθωρισμός στη ρωσική ομοσπονδία (1994 - 2006) (Γιανναγιώτης Μιχαηλίδης - Γιάννης Μηλίδης)
Γίνεται η Ρωσία καπιταλιστική; (David M. Kotz)
Μέρος Δ': Η ελληνική οικονομία στην περίοδο της μετάβασης
Μετασχηματισμοί στη διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας 1981 - 1991 (Σπύρος Σακελλαρόπουλος)
Διενέργεια επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα την εποχή του ευρώ: Ανταγωνιστικότητα και εξωστρέφεια (Αριστείδης Μπιτζένης - Βασίλειος Α. Βλάχος)
Άμεσες ξένες επενδύσεις σε Ελλάδα και Βουλγαρία: μία συγκριτική διερεύνηση (Γιώργος Οικονομάκης - Γιώργος Ανδρουλάκης - Κωνσταντίνος Γκοτσούλιας - Μαρία Μαρκάκη)

Λεπτομέρειες

ISBN13	9789604850761
Εκδότης	ΗΡΟΔΟΤΟΣ
Σειρά	ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Χρονολογία Έκδοσης	Δεκέμβριος 2014
Αριθμός σελίδων	1052
Διαστάσεις	24x15
Επιμέλεια	ΚΗΠΑΣ ΙΩ. ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ
Κωδικός Πολιτείας	1900-0198
Θέμα	ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ / ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τον συγγραφέα αυτόν προτείνουν οι:

Papadaki Maria, chamzaosman, dionism1972, JOHNBS, kalexia, Konchilla, aposdrak, wooyann, marina.hrd, argirpap, kakili, nemoniko, Panagiotis Haldaios, Yiannayiotou, elena 222, astagakis, emaladaki, Chris 619, iceshoweronfire, drapis, anny2002, thlemaxos, chbamparousis, axilleasbmw, matterhorn, annouita, axilpat2, leukokrino, asprado,

Διεθνής επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα την εποχή του ευρώ:

Ανταγωνιστικότητα και εξωστρέφεια

Αριστείδης Μπιτζένης και Βασίλειος Α. Βλάχος

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σημερινή ευρωπαϊκή οικονομική κρίση αποτελεί ένα τριπλό πρόβλημα και οι πολιτικές λιτότητας που προωθούνται για την αντιμετώπισή του (μέχρι στιγμής τουλάχιστον) έχουν οδηγήσει σε μία δημοσιονομική παγίδα (Hannsgen & Papadimitriou, 2012) η οποία τροφοδοτεί μία αποπληθωριστική δίνη (Bitzenis κ.α., 2013: 8) που αφενός βουλιάζει τις οικονομίες στην ύφεση αυξάνοντας τον αριθμό των μακροχρόνια ανέργων και αφετέρου, διατηρεί τα ελλείμματα των κεντρικών τους κυβερνήσεων σε επικίνδυνα επίπεδα, με αποτέλεσμα την διόγκωση των χρεών τους σε μη βιώσιμα επίπεδα. Το τριπλό ευρωπαϊκό πρόβλημα έγκειται:

- Πρώτον, στην κεφαλαιακή ανεπάρκεια των τραπεζών, όπως αυτή διαφαίνεται και από την αδυναμία τους να τονώσουν την ρευστότητα της αγοράς.
- Δεύτερον, στην διόγκωση του δημοσίου χρέους σε επίπεδα που θεωρείται αδύνατον να εξυπηρετηθούν και που κατ' επέκταση απαιτούν την επιμήκυνση των οικονομικών πολιτικών της λιτότητας.
- Τρίτον, στην ύφεση ή αναιμική μεγέθυνση στην καλύτερη περίπτωση.

Η παροχή ρευστότητας στα κράτη-μέλη που κλυδωνίζονται από την κρίση μέσα από τους μηχανισμούς της ευρωζώνης που έχουν συσταθεί για την αντιμετώπιση της,

συνοδεύεται από τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για δημοσιονομική εξυγίανση. Αντίστοιχα, η προσαρμοσμένη (λόγω της συνδρομής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου αλλά και των ιδιαιτεροτήτων της συμμετοχής της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση) συνταγή της «θεραπείας του σοκ» που προκρίθηκε για την ελληνική περίπτωση αποσκοπεί στην βιωσιμότητα (εξυπηρέτηση) του χρέους μέσα από πολιτικές τόνωσης της ανταγωνιστικότητας και δημοσιονομικής εξυγίανσης:

- Πρώτον, στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας μέσα από μεταρρυθμίσεις για την αναβάθμιση της Δημόσιας Διοίκησης και την απελευθέρωση των αγορών, και μέσω της εσωτερικής υποτίμησης, καθώς μία συναλλαγματική υποτίμηση είναι ανέφικτη λόγω του κοινού νομίσματος.
- Δεύτερον, στην δημοσιονομική εξυγίανση για την εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (π.χ. σταδιακή μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στο 3% του ΑΕΠ).

Η πρώτη εντύπωση που δημιουργείται για τις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, είναι η σπουδαιότητα της άμεσης ιδιωτικής επένδυσης, καθώς οι μνημονιακές δεσμεύσεις δεν αφήνουν κανένα περιθώριο δημοσιονομικής επέκτασης. Η συζήτηση που ακολουθεί επικεντρώνεται στην άμεση επένδυση από και προς την αλλοδαπή και πιο συγκεκριμένα στους παράγοντες που ρυθμίζουν το μέγεθος τους και την προσφορά τους στην οικονομική μεγέθυνση της ελληνικής οικονομίας. Συνεπώς, ο σκοπός τους παρόντος κεφαλαίου δεν επιτρέπει την επέκταση της συζήτησης πέρα από τους παράγοντες που ρυθμίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Τέλος, η συζήτηση επεκτείνεται και στο εμπορικό ισοζύγιο, καθώς αποτελεί καθρέφτη για την ανταγωνιστικότητα και την πορεία της ελληνικής οικονομίας.

2. ΑΜΕΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΑΠΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΛΛΟΔΑΠΗ

Αν και επί το πλείστον θεωρείται ότι οι άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή έχουν θετικό αντίκτυπο στην παραγωγικότητα και τις εξαγωγές, οι θετικές εξωτερικότητες στην ελληνική περίπτωση είναι περιορισμένες. Μελέτες που αναφέρονται στο μέγεθος των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή στην ελληνική οικονομία πριν την κρίση αποδίδουν τις περιορισμένες θετικές εξωτερικότητες στο συγκριτικά (εντός ευρωζώνης) χαμηλό επίπεδο εισροών (Χίαιο, 2008). Η σημασία, ωστόσο, της εισροής των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή στην τρέχουσα κατάσταση της ελληνικής οικονομίας γίνεται εύκολα αντιληπτή από την δυνατότητά τους να υποκαταστήσουν τις δημόσιες επενδύσεις. Επειδή όμως το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής ύφεσης δείχνουν ότι τα επίπεδα των συγκεκριμένων εισροών, τουλάχιστον στον βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, θα επέλθουν ως αποτέλεσμα των ιδιωτικοποιήσεων, δεν πρέπει να αγνοηθεί η σημασία των αντίστοιχων ελληνικών εκροών για την τόνωση της απασχόλησης και της ανάπτυξης. Από θεωρητική σκοπιά, οι θετικές επιπτώσεις των άμεσων επενδύσεων προς την αλλοδαπή στην χώρα προέλευσης, εξαρτώνται από το κατά πόσον οι «επιδράσεις κλίμακας» υπερτερούν των αντίστοιχων της «υποκατάστασης».

Η παρούσα ενότητα επικεντρώνεται στο μέγεθος και τα χαρακτηριστικά των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή και το αντίθετο. Σε πρώτη φάση γίνεται μία αναφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο της επίδρασης των άμεσων επενδύσεων από και προς την αλλοδαπή στην χώρα προέλευσης. Έπειτα ακολουθεί μία περισκόπηση των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων εισροών και εκροών που αφορούν την ελληνική οικονομία.

2.1 Άμεση επένδυση από και προς την αλλοδαπή: Θεωρητικές επισημάνσεις

Το πιο δημοφιλές θεωρητικό πλαίσιο που συνδέει την καθαρή επενδυτική θέση και την οικονομική ανάπτυξη είναι το υπόδειγμα συσχέτισης άμεσης επένδυσης από και προς την αλλοδαπή και οικονομικής μεγέθυνσης¹ (για μία σύγχρονη οπτική βλέπε Stoian, 2013). Η καθαρή επενδυτική θέση της Ελλάδας (βλέπε Πίνακες 1 και 2) κατατάσσει την χώρα στο τέταρτο στάδιο του συγκεκριμένου υποδείγματος, όπου τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων πηγάζουν από την διασυνοριακή τους δραστηριότητα. Έχει υποστηριχθεί, ωστόσο, ότι η Ελλάδα ανήκει στο τρίτο στάδιο, καθώς η παρούσα καθαρή επενδυτική θέση επηρεάζεται από τις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης χρέους (Vlachos, 2013). Η παρακμή των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή λόγω της συρρικνωμένης εγχώριας ζήτησης και της μακροχρόνιας ύφεσης και η συνεχής αύξηση των άμεσων επενδύσεων προς την αλλοδαπή (για τους ίδιους λόγους στην περίπτωση της οριζόντιας επέκτασης) χαρακτηρίζουν πρόσκαιρα την Ελλάδα περισσότερο ως χώρα προέλευσης. Οι αναμενόμενες ιδιωτικοποιήσεις και η αύξηση της εγχώριας ζήτησης μόλις η οικονομία ανακάμψει, ενδέχεται να αλλάξουν την εικόνα αυτή. Παρά ταύτα είναι δυνατόν η Ελλάδα να θεωρείται ότι ανήκει στο τέταρτο στάδιο ακόμη και αν χαρακτηριστεί περισσότερο ως χώρα υποδοχής. Η άποψη αυτή έχει υποστηριχθεί για χώρες με αρνητική καθαρή επενδυτική θέση, ως αποτέλεσμα της έλλειψης τεχνολογίας και επενδύσεων στην μεταποίηση ή/και της έντασης τεχνολογίας σε άυλα περιουσιακά στοιχεία (Duran & Ubada, 2001).

Παρακαλώ εισάγετε τους Πίνακες 1 και 2 εδώ

Οι άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή επηρεάζουν την χώρα υποδοχής (άμεσα και έμμεσα) με θετικούς αλλά και αρνητικούς τρόπους. Οι εξωτερικότητες των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή στην χώρα υποδοχής αποτυπώνονται στην μεταφορά

---

¹ Περιγραφή του όρου «investment development path».

τεχνολογικών και κεφαλαιουχικών πόρων (π.χ. τόνωση της παραγωγικότητας λόγω των πρώτων και της εργασίας για την απασχόληση των δεύτερων), στο ισοζύγιο πληρωμών και στο επίπεδο απασχόλησης (π.χ. εκτόπιση του ανταγωνισμού). Οι πολυεθνικές δύναται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο τόσο στην παραγωγικότητα όσο και στο μέγεθος των εξαγωγών των χωρών υποδοχής και το μέγεθος των θετικών εξωτερικοτήτων εξαρτάται από την ικανότητα απορρόφησης της επένδυσης (όπως συναντάται στην βιβλιογραφία, βλέπε Bitzenis & Vlachos, 2012) που παρουσιάζει η χώρα υποδοχής. Η ικανότητα αυτή είναι απόρροια των χαρακτηριστικών του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, του επιπέδου του ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων και της ποιότητας των θεσμών.

Αντιστοίχως, οι άμεσες επενδύσεις προς την αλλοδαπή δημιουργούν τόσο κόστη όσο και οφέλη για την χώρα προέλευσης (βλέπε Bitzenis & Vlachos, 2012). Τα μειονεκτήματα της αποτυπώνονται στις απώλειες φορολογικών εσόδων, στο ισοζύγιο πληρωμών και στο επίπεδο απασχόλησης. Το ισοζύγιο πληρωμών επηρεάζεται αρνητικά από τις εκροές κεφαλαίων που απαιτείται για τη χρηματοδότηση και στις περιπτώσεις που η άμεση επένδυση προς την αλλοδαπή αντικαθιστά τις εξαγωγές ή αποσκοπεί στην εισαγωγή της παραγωγής που μεταφέρεται στην αλλοδαπή. Επίσης, η μεταφορά της παραγωγής στην αλλοδαπή συνεπάγεται άμεση μείωση της απασχόλησης στην χώρα προέλευσης. Αντίθετα, στα πλεονεκτήματα συγκαταλέγεται ο επαναπατρισμός των κερδών και η περίπτωση αύξησης των εξαγωγών από την μητρική προς την θυγατρική επιχείρηση. Τέλος, η έκθεση σε αγορές του εξωτερικού δημιουργεί περαιτέρω δεξιότητες και γνώση (δηλαδή πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας).

Για να λάβουν χώρο όλα τα παραπάνω προηγείται η άμεση επένδυση από και προς την αλλοδαπή, η οποία, σύμφωνα με το εκλεκτικό παράδειγμα του Dunning (2001)² είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού των πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας των πολυεθνικών, των

---

² Η αναφορά στο εκλεκτικό παράδειγμα γίνεται λόγω της αναγνωρισιμότητάς του. Μία πληρέστερη εικόνα, ωστόσο, των προσδιοριστικών παραγόντων των άμεσων επενδύσεων από και προς την αλλοδαπή δίνει το καθολικό υπόδειγμα (βλέπε Bitzenis & Papadimitriou, 2011).

πλεονεκτημάτων τοποθεσίας της χώρας υποδοχής και των αντίστοιχων της εσωτερίκευσης (internalization) που καθορίζουν την επιτυχία της άμεσης διασυνοριακής επένδυσης. Ο ρόλος της χώρας προέλευσης στην παραπάνω διαδικασία αποτυπώνεται στο θεωρητικό «κόστος της επένδυσης από απόσταση»³ (Hirsch, 2005, 2012) το οποίο περιγράφει το κόστος που προκύπτει από τις αρνητικές επιπτώσεις των οικονομικών, νομικών, θεσμικών και λοιπών παραγόντων για την απόκτηση προστιθέμενης αξίας μέσα από διασυνοριακές δραστηριότητες (Porter, 1985: 11-15). Οι θετικές εξωτερικότητες στην χώρα προέλευσης είναι το αποτέλεσμα της προστιθέμενης αξίας που αποκτά η μητρική όταν οι «επιδράσεις κλίμακας» υπερτερούν των αντίστοιχων της «υποκατάστασης». Ένα εύστοχο παράδειγμα είναι μία οριζόντια άμεση επένδυση σε τριτογενή τομέα της αλλοδαπής που αφενός δεν πληγεί την απασχόληση στην χώρα προέλευσης καθώς δεν περιλαμβάνει κόστος μετεγκατάστασης και αφετέρου αυξάνει τα φορολογητέα κέρδη.

2.2 Άμεση επένδυση από την αλλοδαπή

Αν και υπάρχουν στοιχεία που τεκμηριώνουν την σχέση μεταξύ άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή και οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα σε μακροχρόνιο ορίζοντα (βλέπε Georgantopoulos & Tsamis, 2011) έχουν εκφραστεί αμφιβολίες για τον βραχυχρόνιο ορίζοντα (Alexiou & Tsaliki, 2007). Η έλλειψη των άμεσων θετικών εξωτερικοτήτων έχει αποδοθεί και στο σχετικά (εντός ευρωζώνης) χαμηλό επίπεδο εισροών άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή (Xiao, 2008). Το μέγεθος των τελευταίων, που παρουσιάζεται στον Πίνακα 1, παραμένει σχετικά χαμηλό και κυμαίνεται γύρω στο 10% του ΑΕΠ. Επιπλέον, όπως προκύπτει από τις έως τώρα μελέτες, οι άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή έχουν

---

³ Ελεύθερη απόδοση του όρου «distance premium penalty».

συμβάλλει σε αρκετές περιπτώσεις στην αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης της αγοράς προορισμού, ενώ οι θετικές εξωτερικότητες είναι περιορισμένες.

Οι πολυεθνικές αποκτούν τις πιο αποδοτικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα και συμμετέχουν ενεργά στην αναβάθμιση των διαδικασιών τους (Georgopoulos & Preusse, 2009). Επιλέγουν να διεισδύσουν σε τομείς και γεωγραφικές περιοχές με σχετικά υψηλή απόδοση των παραγωγικών συντελεστών και ο άμεσος αντίκτυπός τους στην εγχώρια παραγωγικότητα είναι αρνητική, ιδιαίτερα στην μεταποίηση και σε τομείς υψηλής τεχνολογίας (Monastiriotis & Jordaan, 2010). Η πλειονότητα των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή συγκεντρώνονται στις πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες και οι θετικές εξωτερικότητες παρουσιάζουν εξισορροπητικό χαρακτήρα, καθώς οι επιδράσεις στην παραγωγικότητα είναι κυρίως αρνητικές στις κύριες αστικές περιοχές και επί το πλείστον θετικές στις περιφερειακές περιοχές (Monastiriotis & Jordaan, 2011). Οι παραγωγικοί συντελεστές των αλλοδαπών πολυεθνικών είναι συνήθως πιο αποδοτικοί από τους αντίστοιχους των εγχώριων, ωστόσο οι θετικές εξωτερικότητες αφορούν ως επί το πλείστον μικρομεσαίες επιχειρήσεις (Petroulas, 2008). Για παράδειγμα, οι αλλοδαπές πολυεθνικές στον τομέα του τουρισμού, οι οποίες είναι μεγαλύτερες σε μέγεθος και με καλύτερες επιδόσεις από τους ανταγωνιστές τους, έχουν θετικές εξωτερικότητες μόνο στους συνεργάτες τους, τους οποίους και επιλέγουν για να ενισχύσουν την θέση τους στην αγορά (Anastassopoulos κ.α., 2009).

Οι παράγοντες που προσδιορίζουν την προσέλκυση των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή χαρακτηρίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Η σχετικά χαμηλή ελκυστικότητα στις άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή αποδίδεται στην αναποτελεσματική δημόσια διακυβέρνηση, την υψηλή φορολογία, την ανεπάρκεια των υποδομών (σε κάποιους τομείς) και στις μακροοικονομικές συνθήκες (Pantelidis & Nikolopoulos, 2008). Ενώ η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Οικονομική και

Νομισματική Ένωση παίζει σημαντικό ρόλο στην εισροή άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή (βλέπε Πίνακα 1, ο οποίος τεκμηριώνει τις θεωρητικές προσδοκίες, π.χ. βλέπε Baldwin κ.α., 2008), δεν οδήγησε στην καθιέρωση της χώρας ως βάση παραγωγής για τις πολυεθνικές (βλέπε Georgopoulos & Preusse, 2006).

Όσον αφορά τους προσδιοριστικούς παράγοντες προσέλκυσης και απόθησης άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή, την δεκαετία του '90, μετά την συνθήκη του Μάαστριχτ, η εικόνα δεν ήταν ξεκάθαρη, καθώς η βαρύτητα μοιραζόταν τόσο στα χαρακτηριστικά της πολυεθνικής όσο και στα χαρακτηριστικά της βιομηχανίας που διείσδυσε αλλά και στα πλεονεκτήματα εγκατάστασης στην Ελλάδα (Barbosa & Lourι, 2002). Μέχρι τα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας του ευρώ, τα κίνητρα διείσδυσης των πολυεθνικών αφορούσαν επί το πλείστον την αναζήτηση (πολλά υποσχόμενης) αγοράς (Bitzenis κ.α., 2007) και τα αντικίνητρα αντικατοπτρίζονταν στην γραφειοκρατία, την φορολογία, την διαφθορά και την δομή της αγοράς εργασίας (Bitzenis κ.α., 2009). Η εισροή άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή μετά την εισαγωγή του ευρώ και πριν την κρίση που οδήγησε στην σύνθλιψη της ελληνικής οικονομίας έχει αποδοθεί στο μέγεθος της αγοράς, στην αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και στο κόστος εργασίας (Leitao, 2010).

Το γεγονός ότι το μέγεθος της αγοράς παρουσιάζεται ως ο καθοριστικότερος παράγοντας την προηγούμενη δεκαετία φανερώνει τον αντίκτυπο των αρνητικών προσδοκιών για την ανάπτυξη της αγοράς κατά τη διάρκεια της κρίσης, καθώς μόλις πρόσφατα και με την συμβολή των ιδιωτικοποιήσεων η εισροή άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή κινείται σε προ κρίσης επίπεδα (βλέπε Πίνακα 1). Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η σημασία των δεξιοτήτων εξαφανίζεται όταν η δυναμική της αγοράς είναι καθοριστικός προσδιοριστικός παράγοντας (βλέπε Blonigen κ.α., 2007) και συνεπώς, η οποιαδήποτε πολιτική τόνωσης της ελκυστικότητας δεν θα πρέπει να τις λαμβάνει υπόψη.

2.3 Άμεση επένδυση προς την αλλοδαπή

Η ραγδαία αύξηση των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή την προηγούμενη δεκαετία θα μπορούσε θεωρητικά να αποδοθεί στην επιρροή του ευρώ, καθώς υποστηρίζεται ότι το ευρώ προωθεί σημαντικά τον αριθμό των εμπορικών συναλλαγών και την ροή άμεσων επενδύσεων (βλέπε Baldwin κ.α., 2008). Το γεγονός, ωστόσο, των γεωγραφικών ιδιαιτεροτήτων της τοποθεσίας της Ελλάδας απαιτεί περαιτέρω ανάλυση, καθώς οι Ελληνικές πολυεθνικές έχουν κατευθύνει σημαντικά ποσά προς τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης και έχουν συγκεντρώσει σημαντικά μερίδια της αγοράς στην περιοχή αυτή (βλέπε Πίνακα 2). Η ολιστική προσέγγιση των Bitzenis & Vlachos (2011) αναφέρει ότι η απελευθέρωση των πρώην σοσιαλιστικών οικονομιών στα Βαλκάνια και ο «εξευρωπαϊσμός» της Τουρκίας μέσα από την προοπτική ένταξής της, συνέβαλαν στην ραγδαία αύξηση των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην νοτιοανατολική Ευρώπη. Τα κίνητρα για την συγκεκριμένη διείσδυση των ελληνικών πολυεθνικών ήταν η αναζήτηση για νέες αγορές, η απόκτηση στρατηγικών πόρων, το χαμηλό εργατικό κόστος, η γεωγραφική και πολιτιστική γειννίαση, και η έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος από την δύση. Οι πολιτικές εξελίξεις είχαν επίσης μερίδιο στην εξέλιξη των ελληνικών πολυεθνικών, πιο συγκεκριμένα η αναβάθμιση του Χρηματιστηρίου Αθηνών και η ελληνική βαλκανική πολιτική. Τα προβλήματα ρευστότητας, ωστόσο, που επέφερε η κρίση χρέους, απειλούν τον ηγετικό ρόλο των ελληνικών πολυεθνικών στην νοτιοανατολική Ευρώπη.

Όσον αφορά την βιομηχανική κατανομή (βλέπε Bitzenis & Vlachos, 2011) οι άμεσες επενδύσεις από την Ελλάδα στην αλλοδαπή την προηγούμενη δεκαετία αφορούσαν κυρίως τις υπηρεσίες, πρώτα τις χρηματοπιστωτικές και σε μικρότερο βαθμό τις τηλεπικοινωνίες. Τα οφέλη που προέκυψαν για τις ελληνικές πολυεθνικές ήταν η αύξηση του κύκλου εργασιών

μέσω της πρόσβασης σε νέες και αναπτυσσόμενες αγορές, η διαφοροποίηση και η δημιουργία πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας μέσω της διεθνοποίησης των δραστηριοτήτων τους.

Η μελέτη των κινήτρων και της κατεύθυνσης των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή είναι χρήσιμη και για την αποτίμηση των εξωτερικοτήτων της δραστηριότητας των ελληνικών πολυεθνικών στην ελληνική οικονομία. Αν και δεν υπάρχει κάποια σχετική εμπειρική μελέτη μέχρι στιγμής στην βιβλιογραφία, η περιπτώσιολογική μελέτη των Bitzenis & Vlachos (2013) οδηγείται σε προκαταρκτικά συμπεράσματα μέσα από την διερεύνηση του είδους των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή και την στρατηγική των ελληνικών πολυεθνικών. Συγκεκριμένα, οι οριζόντιες τοποθετήσεις των ελληνικών πολυεθνικών αποσκοπούν στην εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που ήδη διαθέτουν μέσα από την αναπαραγωγή των περισσότερων από τις δραστηριότητές τους στην αλλοδαπή. Για παράδειγμα, οι ελληνικές πολυεθνικές του χρηματοπιστωτικού τομέα αποβλέπουν στο μερίδιο των γειτονικών αναδυόμενων αγορών μέσα από τα οφέλη οικονομικών κλίμακας. Η οριζόντια επέκταση στον τομέα των υπηρεσιών, η πλειονότητα δηλαδή των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή, δεν επιφέρει υποκατάσταση μεταξύ αλλοδαπής και εγχώριας απασχόλησης, δεδομένου ότι δεν υπάρχει μετεγκατάσταση.

Μέσα λοιπόν από τις ιδιαιτερότητες των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή διαφαίνεται ότι οι επιδράσεις κλίμακας υπερτερούν των αντίστοιχων της υποκατάστασης. Οι θετικές εξωτερικότητες αφορούν:

- ο την αύξηση του κύκλου εργασιών (και κατ' επέκταση των φορολογικών εσόδων αλλά και των διαθέσιμων για νέες επενδύσεις) που προκύπτει από την εξάπλωση των δραστηριοτήτων σε νέες αγορές,

- ο την τόνωση της εξειδικευμένης απασχόλησης στην ημεδαπή που απορρέει μέσα από την ανάγκη επέκτασης των μονάδων στρατηγικού σχεδιασμού και διαχείρισης στην μητρική επιχείρηση,
- ο το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των ελληνικών επιχειρήσεων που δεν διεθνοποιούν τις δραστηριότητες τους, αλλά και στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας σε σχέση με τις ανταγωνιστικές πολυεθνικές.

3. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ανταγωνιστικότητα μίας οικονομίας, όπως χαρακτηρίζεται (σε σχέση πάντα με άλλες οικονομίες) μέσα από την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, των υποδομών, των κανονισμών που ρυθμίζουν τις αγορές προϊόντων/υπηρεσιών και εργασίας και των νομικών και θεσμικών πλαισίων γενικότερα, αλλά και μέσα από το μέγεθος του φορολογικού βάρους, καθορίζει τόσο τις εξαγωγικές επιδόσεις, όσο και την ελκυστικότητα σε επενδυτές από την αλλοδαπή. Δυστυχώς, η Ελλάδα συγκαταλέγεται μόνιμα στις χώρες της ευρωζώνης που επιδεικνύουν την χειρότερη βαθμολογία στις ετήσιες έρευνες για την ανταγωνιστικότητα του «Institute for Management Development» (<http://www.imd.org/wcc/>), ιδιαίτερα δε όσον αφορά το νομικό, θεσμικό και φορολογικό πλαίσιο. Αν και η χώρα έχει επιδείξει πρόοδο την τελευταία πενταετία όσον αφορά την ελκυστικότητα του οικονομικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με την δείκτη «Doing Business», καταλαμβάνει δυστυχώς την 100 θέση ανάμεσα σε 183 χώρες που συμμετέχουν στην έρευνα «Ease of Doing Business» (βλέπε World Bank and International Finance Corporation, 2012).

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας είναι καθοριστική για τα επίπεδα ευημερίας μίας οικονομίας που συνυπάρχει σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, τόσο οικονομικά αλλά και πολιτικά, όπως στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ευρωζώνης. Η σημασία

της ανταγωνιστικότητας γίνεται περισσότερο κρίσιμη τώρα από ποτέ, καθώς η βιβλιογραφία (βλέπε Bennett κ.α., 2008) καταδεικνύει ότι η δεκτικότητα⁴ και η εξωστρέφεια μπορούν να επιταχύνουν την βελτίωση της παραγωγικότητας και την εξαγωγική επίδοση της ελληνικής οικονομίας και κατ' επέκταση την πορεία της προς την έξοδο από την κρίση.

Η προσδοκία τόνωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας μέσω της εσωτερικής υποτίμησης βασίζεται στην θεωρητική αντιμετώπιση των ταυτόχρονων ελλειμμάτων⁵ (δημοσιονομικού και τρεχουσών συναλλαγών) εντός ευρωζώνης (Vlachos, 2013). Συγκεκριμένα, η προσαρμοσμένη συνταγή της «θεραπείας του σοκ» που προκρίθηκε για την ελληνική περίπτωση αποσκοπεί:

- στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας μέσα από μεταρρυθμίσεις για την αναβάθμιση της Δημόσιας Διοίκησης και την απελευθέρωση των αγορών, και μέσω της εσωτερικής υποτίμησης (καθώς μία συναλλαγματική υποτίμηση είναι ανέφικτη λόγω ευρώ), και
- στην δημοσιονομική εξυγίανση για την εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας & Ανάπτυξης (π.χ. σταδιακή μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στο 3% του ΑΕΠ).

Μόνο από τις επιπτώσεις των φαινόμενων των πελατειακών σχέσεων και της προσοδοθηρίας (για μία επισκόπηση βλέπε Vlachos, 2013), προκύπτει εύκολα η αναγκαιότητα τόσο της δημοσιονομικής εξυγίανσης όσο και των μεταρρυθμίσεων. Η ωφέλεια της εσωτερικής υποτίμησης, όπως αναφέραμε, προκύπτει από την θεωρητική συνεισφορά της στην μείωση των ταυτόχρονων ελλειμμάτων. Όσον αφορά το δημοσιονομικό πλεόνασμα που καταγράφηκε στο οκτάμηνο του 2013 (έπειτα από τρία χρόνια εφαρμογής της εσωτερικής υποτίμησης), πρέπει να τονίσουμε ότι βρίσκεται υπό την

---

⁴ Ελεύθερη απόδοση του όρου «openness».

⁵ Ελεύθερη απόδοση του όρου «twin deficits». Προτιμήθηκε η απόδοση «ταυτόχρονων» από των «διδύμων», καθώς η τελευταία σημαίνει ότι τα ελλείμματα κινούνται πάντα προς την ίδια κατεύθυνση ανεξαρτήτως των περιπτώσεων. Ωστόσο, αυτό δεν επιβεβαιώνεται από την βιβλιογραφία.

σκιά της συνεχούς αύξησης τόσο των οφειλών των δημοσίων φορέων προς νομικά και φυσικά πρόσωπα, όσο και των οφειλών των τελευταίων στην εφορία και στους ασφαλιστικούς οργανισμούς. Όσον αφορά το ελληνικό εμπορικό ισοζύγιο του 2012, σύμφωνα με δεδομένα που δημοσιοποιούν τα Ηνωμένα Έθνη (<http://unctadstat.unctad.org/>), οι εξαγόμενες υπηρεσίες παρουσίασαν πλεόνασμα έναντι των εισαγόμενων κατά \$18,5 δισ. και υπολείπονται της κορυφαίας επίδοσης των \$25,1 δισ. του 2008 (τελευταίο έτος οικονομικής μεγέθυνσης όπως προαναφέραμε), κυρίως λόγω της υστέρησης των εξαγωγών σε ταξιδιωτικές υπηρεσίες και μεταφορές. Από την άλλη μεριά, σύμφωνα με δεδομένα που δημοσιοποιεί η Eurostat, οι εξαγωγές προϊόντων το 2012 από την Ελλάδα, υπολείπονταν των αντίστοιχων εισαγωγών κατά 20€ δισ. Ωστόσο, το συγκεκριμένο έλλειμμα είναι 55% μικρότερο από το αντίστοιχο έλλειμμα του 2008 λόγω της καθίζησης των ελληνικών εισαγωγών προϊόντων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την αύξηση των αντίστοιχων εξαγωγών προς τρίτες χώρες.

Πέρα όμως από την «υφεσιακή» συνεισφορά της εσωτερικής υποτίμησης στην μείωση των ταυτόχρονων ελλειμμάτων της ελληνικής οικονομίας, αναμένεται και μία τόνωση της παραγωγικότητας για την προσέλκυση επενδύσεων. Μία ματιά, ωστόσο, στα δεδομένα που δημοσιοποιεί η Eurostat (Πίνακας 3) είναι αρκετή για να υποδείξει την συσχέτιση της παραγωγικότητας (αποτιμώμενη σε μεταβολές του εργατικού κόστους) και των ιδιωτικών επενδύσεων. Όσον αφορά την μείωση του αληθινού εργατικού κόστους ανά μονάδα παραγωγής (σε τιμές βάσης του 2005), η Ελλάδα ήταν πρωταθλήτρια στην ευρωζώνη το 2012 και με αισθητή μάλιστα διαφορά από τους «διώκτες» της (δηλαδή τις χώρες που επίσης παρουσίασαν ουσιαστική μείωση του εργατικού κόστους): την Κύπρο, την Πορτογαλία και την Ισπανία. Η πρωτιά της ελληνικής οικονομίας στη βελτίωση του συγκεκριμένου δείκτη (η οποία ξεκίνησε με την εφαρμογή των μνημονίων συνεργασίας) δεν σηματοδότησε καμία ουσιαστική αύξηση μέχρις στιγμής στις ροές επενδύσεων από την

αλλοδαπή, παρόλο που η συγκεκριμένη επίδοση της είναι σημαντικά ανώτερη από τις αντίστοιχες που παρουσίασε την προηγούμενη δεκαετία. Για τον λόγο αυτό οι προσδοκίες για την εισροή άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή στον βραχυχρόνιο ορίζοντα επικεντρώνονται στις ιδιωτικοποιήσεις.

Παρακαλώ εισάγετε τον Πίνακα 3 εδώ

Αυτό βέβαια ήταν και είναι αναμενόμενο, από την στιγμή που η προσπάθεια τόνωσης της ανταγωνιστικότητας είναι μονοδιάστατη καθώς επικεντρώνεται στην μείωση του κόστους των παραγωγικών συντελεστών. Η βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι η παραγωγικότητα, σε θεωρητικό επίπεδο προσδιορίζεται από παράγοντες πέρα από το εργατικό κόστος, την ίδια στιγμή που εμπειρικές διαπιστώσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το εργατικό κόστος δεν επηρεάζει την απόδοση του κεφαλαίου. Σε θεωρητικό επίπεδο, τόσο το παράδοξο του Kaldor (η θετική συσχέτιση μεταξύ των εξαγωγών και του κόστους εργασίας για τις ανεπτυγμένες οικονομίες) όσο και μία πρόσφατη επισκόπηση της βιβλιογραφίας (Syverson, 2011) καταδεικνύουν ότι η παραγωγικότητα καθορίζεται από την εξειδίκευση, την τεχνολογία και τις επιρροές στο επιχειρηματικό περιβάλλον. Σε εμπειρικό επίπεδο, η εφαρμογή της εσωτερικής υποτίμησης είναι επικίνδυνη για την ελκυστικότητα της οικονομίας στις άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή. Συγκεκριμένα, οι μισθοί που υπερβαίνουν την παραγωγικότητα της εργασίας δεν επηρεάζουν την απόδοση του επενδυμένου κεφαλαίου, η οποία ακολουθεί τις αλλαγές στο οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον (Katsimi κ.α., 2012).

Επίσης, όλοι οι αναγνωρίσιμοι δείκτες επιχειρηματικής δραστηριότητας (όπως ο «Ease of Doing Business» της Παγκόσμιας Τράπεζας) θεωρούν ότι το εργατικό κόστος παίζει δευτερεύοντα ρόλο στο μέγεθος της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Εν κατακλείδι,

το εργατικό κόστος είναι μείζονος σημασίας μόνο για την ανταγωνιστικότητα των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών που δέχονται επενδύσεις εντάσεως εργασίας. Για το λόγο αυτό, τα δεδομένα που δημοσιοποιεί η Eurostat καταδεικνύουν ότι η Ελλάδα όχι μόνο συνεχίζει να υπολείπεται των προσδοκιών (σύμφωνα με τον μέσο όρο της ευρωζώνης) ως χώρα υποδοχής επενδύσεων από την αλλοδαπή, αλλά και ότι η περίπτωση της επίτευξης του επιπέδου επενδύσεων από την αλλοδαπή που κατάφερε να προσελκύσει το 2007 (€35,4 δισ.), είναι δυνατή στον βραχυχρόνιο ορίζοντα μόνο μέσα από την ολοκλήρωση των πολυαναμενόμενων ιδιωτικοποιήσεων.

Εν κατακλείδι, είναι επιτακτική η ανάγκη για μία ανανέωση και ενός επαναπροσδιορισμού των στόχων της πολιτικής για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Άλλωστε και οι λύσεις που προτείνουν οι μελέτες για την αντιμετώπιση των ταυτόχρονων ελλειμμάτων στην Ελλάδα (βλέπε Kalou & Paleologou, 2012), τονίζουν ότι η ανταγωνιστικότητα θα βελτιωθεί μέσα από βραχυχρόνιους περιορισμούς στην αύξηση του επιπέδου τιμών και μισθών και μέσα από την τεχνολογική αλλαγή και βελτίωση της ποιότητας που αποτελούν τον βασικότερο στόχο.

4. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι αλλαγές που έχει επιφέρει η εφαρμογή της συνταγής της θεραπείας του σοκ στην ελληνική οικονομία, αναδεικνύουν τον προεξέχοντα ρόλο που θα διαδραματίσει στην αναμενόμενη ανάκαμψη της τελευταίας η άμεσης ιδιωτική επένδυση και ιδιαίτερα, σε πρώτη φάση τουλάχιστον, εκείνη από την αλλοδαπή. Αντίστοιχα, η επικέντρωση των προσπαθειών στην τόνωση της ελληνικής ανταγωνιστικότητας και κατ' επέκταση εξωστρέφειας, είναι προς την σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, η εσωτερική υποτίμηση θέτει πλέον σε κίνδυνο τις προσπάθειες για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και κατ' επέκταση την προοπτική

ανάκαμψης. Πρώτον, η εσωτερική υποτίμηση δεν συνδέεται με την ελκυστικότητα της ελληνικής οικονομίας προς τις άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή και γενικότερα με την εξωστρέφεια των ανεπτυγμένων οικονομιών. Δεύτερον, η σύνθλιψη της ελληνικής οικονομίας, η οποία αποδίδεται στην εφαρμογή της εσωτερικής υποτίμησης, απειλεί την απόδοση του επενδυμένου κεφαλαίου που κατά κόρον ακολουθεί τις αλλαγές στο οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον. Αναπόφευκτα, για μία προσωρινή και βραχυχρόνια βελτίωση της ανταγωνιστικότητας είναι απαραίτητος ένας περιορισμός στην αύξηση του επιπέδου τιμών και μισθών σε βραχυχρόνιο επίπεδο. Σε μακροχρόνια βάση, η ουσιαστική βελτίωση θα επέλθει μέσα από την τεχνολογική αλλαγή και την βελτίωση της ποιότητας.

Συνεπώς, είναι απαραίτητη μία αλλαγή στην πολιτική τόνωσης της ανταγωνιστικότητας ώστε οι προσδοκίες ενίσχυσης της ελκυστικότητας να απορρέουν από ρεαλιστική βάση. Όσον αφορά τις περιορισμένες μέχρι στιγμής θετικές εξωτερικότητες των άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή στην ελληνική οικονομία, υπάρχουν στοιχεία που δεν αντιστρέφουν τις προσδοκίες για την συμβολή τους στην αναμενόμενη ανάκαμψη. Αφενός υπάρχουν στοιχεία που τεκμηριώνουν την σχέση μεταξύ άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή και οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα σε μακροχρόνιο ορίζοντα και αφετέρου, οι περιορισμένες θετικές εξωτερικότητες αποδίδονται στο σχετικά (εντός ευρωζώνης) χαμηλό επίπεδο εισροών.

Τέλος, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σημαίνει και τόνωση της εξωστρέφειας. Η τελευταία μπορεί να επιταχύνει την πορεία της χώρας σε έξοδο από την όχι μόνο από την πολυδιαφημισμένη αύξηση των εξαγωγών αλλά και από τις εξωτερικότητες των άμεσων επενδύσεων στην αλλοδαπή. Οι ιδιαιτερότητες των άμεσων επενδύσεων από την Ελλάδα στην αλλοδαπή προμηγύνουν θετικές εξωτερικότητες στην ελληνική οικονομία, οι οποίες θα προκύψουν από την αύξηση του κύκλου εργασιών και κατ' επέκταση των φορολογικών

εσόδων αλλά και των διαθέσιμων για νέες επενδύσεις, από την τόνωση της εξειδικευμένης απασχόλησης στην ημεδαπή που απορρέει μέσα από την ανάγκη επέκτασης των μονάδων στρατηγικού σχεδιασμού και διαχείρισης στην μητρική επιχείρηση και τέλος, από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των ελληνικών επιχειρήσεων που δεν διεθνοποιούν τις δραστηριότητες τους, αλλά και στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας σε σχέση με τις ανταγωνιστικές πολυεθνικές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alexiou, C. and Tsaliki, P.V. (2007). Foreign direct investment-led growth hypothesis: Evidence from the Greek economy. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 10 (1): 85-97.
- Anastassopoulos, G., Filippaios, F. and Phillips, P. (2009). An eclectic investigation of tourism multinationals: Evidence from Greece. *International Journal of Hospitality Management*, 28 (2): 185-194.
- Baldwin, R., DiNino, V., Fontagne, L., De Santis, R. A., and Taglioni, D. (2008). *Study on the impact of the euro on trade and foreign direct investment* (European Economy Economic Papers, 321). Brussels: European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- Barbosa, N. and Louri, H. (2002). On the determinants of multinationals' ownership preferences: Evidence from Greece and Portugal. *International Journal of Industrial Organization*, 20 (4): 493-515.
- Bennett, H., Escolano, J., Fabrizio, S., Gutierrez, E., Ivaschenko, I., Lissovolik, B., Moreno-Badia, M., Schule, W., Tokarick, S., Xiao, Y. and Zarnic, Z. (2008). *Competitiveness*

- in the southern euro area: France, Greece, Italy, Portugal, and Spain* (IMF Working Papers No. 08/112). Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Bitzenis, A. and Papadimitriou, P. (2011). The universal model of theories determining FDI revisited, *International Journal of Trade and Global Markets*, 4 (4): 350-371.
- Bitzenis, A, Papadopoulos, I. and Vlachos, V.A. (2013). The euro-area sovereign debt crisis and the neglected factor of the shadow economy. In Bitzenis, A, Papadopoulos, I. and Vlachos, V.A. (eds.), *Reflections on the Greek Sovereign Debt Crisis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Bitzenis, A., Tsitouras, A. and Vlachos, V.A. (2007). Motives for FDI in a small EMU member state: The case of Greece. *East-West Journal of Economics and Business*, 10 (2): 11-42.
- Bitzenis, A., Tsitouras, A. and Vlachos, V.A. (2009). Decisive FDI obstacles as an explanatory reason for limited FDI inflows in an EMU member state: The case of Greece. *Journal of Socio-Economics*, 38 (4): 691-704.
- Bitzenis, A. and Vlachos, V. A. (2011). *Outward FDI from Greece and its policy context* (Columbia FDI Profiles). New York: Vale Columbia Center on Sustainable International Investment.
- Bitzenis, A. and Vlachos, V. A. (2012). The impact of foreign direct investment. In Bitzenis, A, Papadopoulos, I. and Vlachos, V.A. (eds.), *Reflections on the Greek Sovereign Debt Crisis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Bitzenis, A. and Vlachos, V.A. (2013). Greece's outward FDI: A window for growth? In Sklias, P. and Tzifakis, N. (eds.), *Greece's Horizons: Reflecting on the Country's Assets and Capabilities*. Berlin-Heidelberg: Springer-Verlag.

- Blonigen, B.A., Davies, R.B., Waddell, G.R. and Naughton, H.T. (2007). FDI in space: Spatial autoregressive relationships in foreign direct investment. *European Economic Review*, 51 (5): 1303-1325.
- Dunning, J. H. (2001). The eclectic (OLI) paradigm of international production: Past, present and future. *International Journal of the Economics of Business*, 8 (2): 173-190.
- Duran J. and Ubeda, F. (2001). The investment development path: A new empirical approach and some theoretical issues. *Transnational Corporations*, 10 (2): 1-34.
- Georgantopoulos, A.G. and Tsamis, A.D. (2011). The causal links between FDI and economic development: Evidence from Greece. *European Journal of Social Sciences*, 27 (1): 12-20.
- Georgopoulos, A. and Preusse, H.G. (2006). European integration and the dynamic process of investments and divestments of foreign TNCs in Greece. *European Business Review*, 18 (1): 50-59.
- Georgopoulos, A. and Preusse, H.G. (2009). Cross-border acquisitions vs. greenfield investment: A comparative performance analysis in Greece. *International Business Review*, 18 (6): 592-605.
- Hannsgen, G. and Papadimitriou, D.B. (2012). *Fiscal traps and macro policy after the eurozone crisis* (Levy Public Policy Brief No. 127). Washington, D.C.: Levy Economics Institute of Bard College.
- Hirsch, S. (2005). Internationalization, distance barriers and home country size: Lessons from the world investment report 2005. Academy of International Business (AIB) Insights, 5(4), 8–12.
- Hirsch, S. (2012). *Nation states and nationality of MNEs* (Columbia FDI Perspectives No. 57). New York: Vale Columbia Center on Sustainable International Investment.

- Kalou, S. and Paleologou, S.M. (2012). Twin deficit hypothesis: Revisiting an EMU country. *Journal of Policy Modeling*, 34 (2): 230-241.
- Katsimi, M., Kalyvitis, S. and Moutos T. (2012). Excessive wages and the return on capital. *Cambridge Journal of Economics*, 36 (2): 435-461.
- Leitao, N.C. (2010). Localization factors and inward foreign direct investment in Greece. *Theoretical and Applied Economics*, 17 (6): 17-26.
- Monastiriotis, V. and Jordaan, J. (2010). Does FDI promote regional development? Evidence from local and regional productivity spillovers in Greece. *Eastern Journal of European Studies*, 1 (2): 139-164.
- Monastiriotis, V. and Jordaan, J. (2011). *Regional distribution and spatial impact of FDI in Greece: Evidence from firm-level data* (GreeSE – Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe No. 44). London: Hellenic Observatory, London School of Economics.
- Pantelidis, P. and Nikolopoulos, E. (2008). FDI attractiveness in Greece. *International Advances in Economic Research*, 14 (1): 90-100.
- Petroulas, P. (2007). The effect of the euro on foreign direct investment. *European Economic Review*, 51 (6): 1468-91.
- Porter, M.E. (1985). *Competitive advantage*. New York: Free Press.
- Stoian, C. (2013). Extending Dunning's investment development path: The role of home country institutional determinants in explaining outward foreign direct investment. *International Business Review*, 22 (3): 615-637.
- Syverson, C. (2011). What determines productivity? *Journal of Economic Literature*, 49 (2): 326-365.

- Vlachos, V.A. (2013). Not business as usual. In Bitzenis, A, Papadopoulos, I. and Vlachos, V.A. (eds.), *Reflections on the Greek Sovereign Debt Crisis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- World Bank and International Finance Corporation (2011). *Doing Business 2012: Doing Business in a Transparent World*. Washington, D.C.: International Bank for Reconstruction and Development / World Bank.
- Xiao, Y. (2008). Role of foreign direct investment in boosting productivity and exports in the southern euro area economies. In Bennett, H., Escolano, J., Fabrizio, S., Gutierrez, E., Ivaschenko, I., Lissovolik, B., Moreno-Badia, M., Schule, W., Tokarick, S., Xiao, Y. and Zarnic, Z., *Competitiveness in the southern euro area: France, Greece, Italy, Portugal, and Spain* (IMF Working Papers No. 08/112). Washington, D.C.: International Monetary Fund.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Άμεσες επενδύσεις από την αλλοδαπή (καθαρό απόθεμα) στην Ελλάδα

Χώρα προέλευσης/Έτος	2008	2011	2013
Λουξεμβούργο	17,8%	21,3%	-
Γερμανία	13,2%	12,3%	-
Ολλανδία	22,0%	12,1%	-
Γαλλία	8,2%	8,7%	-
Κύπρος	-	6,5%	-
Ηνωμένο Βασίλειο	-	5,5%	-
Ισπανία	3,7%	3,7%	-
Αυστρία	2,0%	3,2%	-
Ιταλία	3,3%	3,0%	-
Ελβετία	2,2%	2,7%	-
Βέλγιο	0,5%	1,9%	-
Δανία	-	1,4%	-
Ιρλανδία	-	1,1%	-
Τζέρσεϊ	2,2%	-	-
Ευρωζώνη	80,7%	74,3%	-
EE ₂₇	85,0%	81,7%	-
Σύνολο (δισ. ευρώ)	27,1	22,5	28,7

Σημειώσεις: Η σήμανση «-» υποδηλώνει ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα. Η στοιχισή είναι σύμφωνα με το μέγεθος της επένδυσης το 2011 (2008 για τις χώρες υποδοχής που δεν υπάρχουν δεδομένα για το 2011). Πηγή για το 2008 και το 2011 είναι η Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database). Πηγή για το 2013 είναι η Τράπεζα της Ελλάδος (<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/international.aspx>). Το σύνολο άμεσων επενδύσεων από την αλλοδαπή το 2013 αφορά το πρώτο τρίμηνο.

Πίνακας 2: Άμεσες επενδύσεις από την Ελλάδα στην αλλοδαπή (καθαρό απόθεμα)

Χώρα υποδοχής/Έτος	2008	2011	2013
Κύπρος	28,5%	28,2%	-
Τουρκία	12,5%	14,4%	-
Ρουμανία	12,1%	9,1%	-
Ολλανδία	8,6%	7,0%	-
ΗΠΑ	3,6%	6,8%	-
Βουλγαρία	5,0%	6,2%	-
Γερμανία	1,5%	1,1%	-
Λουξεμβούργο	3,8%	0,4%	-
Σερβία	6,5%	-	-
Νήσοι Κέιμαν	3,5%	-	-
Παρθένοι Νήσοι	2,5%	-	-
Αλβανία	1,8%	-	-
ΠΓΔΜ	1,6%	-	-
<i>Ευρωζώνη</i>	<i>44,5%</i>	<i>38,6%</i>	-
<i>EE₂₇</i>	<i>62,4%</i>	<i>57,3%</i>	-
Σύνολο (δισ. ευρώ)	26,9	33,8	33,0

Σημειώσεις: Η σήμανση «-» υποδηλώνει ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα. Η στοιχίση είναι σύμφωνα με το μέγεθος της επένδυσης το 2011 (2008 για τις χώρες υποδοχής που δεν υπάρχουν δεδομένα για το 2011). Πηγή για το 2008 και το 2011 είναι η Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database). Πηγή για το 2013 είναι η Τράπεζα της Ελλάδος (<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/international.aspx>). Το σύνολο άμεσων επενδύσεων στην αλλοδαπή το 2013 αφορά το πρώτο τρίμηνο.

Πίνακας 3: Αληθινό κόστος εργασίας μίας παραγόμενης μονάδας

Χώρα/Έτος	2000	2002	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	97,7	100,6	100,0	95,9	96,2	99,9	98,6	95,8	90,5
Κύπρος	96,7	98,2	100,0	94,6	92,1	95,7	94,9	95,3	93,4
Πορτογαλία	99,9	99,7	100,0	96,6	98,4	100,5	98,5	97,3	93,8
Ισπανία	106,3	103,9	100,0	99,9	103,0	104,3	101,8	99,4	95,9
Λουξεμβούργο	101,2	107,8	100,0	92,9	101,2	108,1	102,0	100,2	99,6
Ευρωπαϊκή Ένωση	102,2	102,0	100,0	98,0	99,0	102,2	100,6	100,0	100,5
Μάλτα	96,2	100,1	100,0	99,2	99,1	102,7	99,7	99,2	100,6
Γερμανία	104,8	103,3	100,0	95,4	96,8	101,0	99,0	99,5	101,1
Ευρωζώνη	102,5	102,0	100,0	97,9	99,6	102,8	101,3	101,1	101,4
Αυστρία	104,7	102,7	100,0	98,4	100,3	103,8	102,1	100,7	101,8
Σλοβακία	104,9	102,9	100,0	98,1	99,7	106,6	105,1	103,1	101,8
Γαλλία	99,5	100,7	100,0	98,8	99,4	102,3	101,9	102,2	102,5
Ιταλία	98,7	98,9	100,0	99,5	101,4	103,3	102,7	102,5	103,0
Ολλανδία	102,2	103,1	100,0	98,7	99,5	104,7	102,8	102,8	104,0
Ιρλανδία	99,2	95,4	100,0	103,5	113,6	114,7	109,7	104,5	104,1
Βέλγιο	102,2	104,7	100,0	99,5	101,6	104,3	101,9	102,5	104,3
Σλοβενία	102,2	101,0	100,0	97,4	99,5	104,3	105,8	104,2	104,4
Φιλανδία	97,3	97,4	100,0	97,1	100,7	108,1	106,0	104,6	105,3
Βουλγαρία	105,9	104,5	100,0	96,6	100,1	108,2	111,2	109,2	107,0
Εσθονία	103,4	100,2	100,0	105,4	114,6	117,8	109,7	105,2	107,6

Σημειώσεις: Το κόστος εργασίας ανά παραγόμενη μονάδα συγκρίνει τις αμοιβές (αμοιβή ανά εργαζόμενο) και την παραγωγικότητα (ΑΕΠ ανά εργαζόμενο) για να δείξει πώς οι αποδοχές των εργαζομένων συνδέονται με την παραγωγικότητα της εργασίας τους. Αποτυπώνεται αριθμητικά από την σχέση μεταξύ του πόσο κάθε εργαζόμενος αμείβεται (αριθμητής) και το πόσο παράγει από την εργασία του (παρονομαστής). Πηγή: Eurostat

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database).